

Georg 1483

Georgs-B.

ARGV
 MENTA ET
 SACRAE SCRIPTV=
 ræ summa, librorum Vete=
 ris videlicet & Noui
 Testamenti.

Auctore Iohanne Brentio.

HALAE SVEVORVM
 M. D. XLVIII.

Catechismus
V. Reg.

PIO LECTORI.

PEtiverunt à me sacrarum literarum quidam studi
osi uiri, ut argumenta solum, & summam totius
scripturæ, eximij theologi Iohannis Brentij, hac
enchiridij forma, excudi curarem, quo ijs commodius uti
liceret. Noli itaq; bonis & doctis uiris, ista quæcunq;
opera deesse. Præsertim cum me non fugeret, ipsis per-
suasum esse, hoc, quâuis breui scripto, ut iam adeoq; aditū
facilem, ad uerum scopum uniuersæ scripturæ sacræ
monstrari, & ista potissimum propagandæ
cognitionis & gloriæ Iesu Christi
gratia expeti.

ram seu arte
qua ad ueram
tem, & qua
humana ratio
nunquam au
tatē peruenia
solum huic so
ut cognitione
NOSTR
doceat, et glo
mano gener
huius scriptu
puppis. Hoc
tendant, id ag
perant omnia
prehenſa sunt

ORI.

erarum quidam stude
, & summam totius
ohannis Brentij, hac
uo ijs commodius uti
uiris, ista qualicumq;
on fugeret, ipsis per-
o, uiam adeoq; ad illi
se scripturæ sacræ
m propagandæ
su Christi

Ola hæc scriptura, quæ
canonicis libris ueteris ac
noui testamenti contine-
tur, rectam nobis & cer-
tam seu artem seu uiam demonstrat,
qua ad ueram eamq; perpetuam salu-
tem, & quam gentium Philosophi
humana ratione semper quæsiuerunt,
nunquam autem inuenerunt, foelici-
tatē perueniamus. Nam hoc unum &
solum huic scripturæ propositum est,
ut cognitionē filiū Dei, DOMINI
NOSTRI IESU CHRISTI
doceat, et gloriam eius illustret, ac hu-
mano generi, commendet. Hæc est
huius scripturæ prora, quod aiunt, &
puppis. Hoc spectant, hoc uolunt, eò
tendunt, id agunt, ad eum exitum pro-
perant omnia, quæ in his literis com-
prehenſa sunt. Sed quid cunctor, hoc

A ij

Catech.
V. Reg.

uel paucissimis singulos huius scripture libros percurrēdo demonstrare:

GENESIS (sic primum librum Mosis uocant) etsi ad hunc usum scripta esse uideatur, ut posteritas cognoscat initium huius mūdi, progressum humani generis, diluuium, incendiū Sodomiticum, & res gestas patriarcharum, maxime tamen omnium docet CHRISTVM, filium Dei. Postquam enim descriptus est lapsus hominis, et interitus eius propter peccatum, additur promissio de semine mulieris, quod est IESVS CHRISTVS, quæ promissio deinde renouata est, & in Abrahami semen, auctore spiritu sancto, quasi deriuata, ac paulo post ad familiam Iudæ, filij Iacob traducta. Hæc promissio, non margarita tantum est libri Geneleos, sed

sed totu
sionem
quām s
serunt:
per fide
mis adu
EX
tionē d
turo in
in capio
quarto
scribitu
gypto,
stitutio
Politico
huius l
scribatu
ter per
cipue s
stum E

s huius scrip-
demonstrare:
imum librum
unc usum scri
eritas cogno-
, progressum
um, incendiū
estas patriar-
omnium do-
filium Dei.
tus est lapsus
s propter pec-
io de semine
VS CHRI
io deinde re-
ami semen, au-
si deriuata, ac
ludæ, filij la-
omissio, non
ri Geneleos,
sed

sed totus thesaurus eius. Hanc promil-
sionem patriarchæ tam prædicando,
quàm sacrificando in familijs suis ur-
serunt: hæc coram Deo iustificari sunt
per fidem: hæc conseruati sunt in maxi-
mis aduersis, in morte deniq; ipsa.

EXODVS, habet insignē con-
tionē de Christo uenturo & prædica-
turo in populo Israel, quæ scripta est
in capite tricesimo tertio, & tricesimo
quarto. In alijs partibus, in quibus de
scribitur liberatio Israelitarum ex Ae-
gypto, promulgatio Decalogi, & in-
stitutio Reipublicæ Ecclesiasticæ &
Politice in Israel, uidetur longe aliud
huius libri propositum, quàm ut de-
scribatur Christus: sed si rem diligen-
ter perpendas, tota Exodus hoc præ-
cipue spectat, ut commendet Chri-
stum Ecclesie Dei, Israelitæ enim uin-

A ij

Catech.
V. Res.

dicati sunt in libertatem, et redacti legibus in unum corpus Reipublicæ, (id quod in Exodo scribitur) ut esset populus, in quo promissiones de Christo, publicis concionibus et sacris conseruarētur, & familia, è qua Christus venturus erat, certo constaret. Quid Decalogus? Professio, non aliò quàm in Christum respicit. Conclufit (inquit Paulus) scriptura omnia sub peccatum (hoc autem maxime omnium fit per Decalogum) ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Et mox: Lex Pædagogus noster fuit ad Christum, ut ex fide iustificaremur. Sed quid dicã, de agno Paschali, de sacerdotio Leuitico, tabernaculo & propitiatorio, ac de reliquis saceris in Exodo institutis? Hæc ad docendum & illustrandum Christum pertinere,

pertinere, & pleribus in nis est Exod

Idem ser TICOLIB tur Leuitico stificatione id genus ob um, quin & sto contion ca sacrificia sto, & qua mundicia t sanctificato

In NV tincinium B Non solur dicatur de tuetur Chr posito suo

et redacti le
Reipublicæ,
tur) ut esset
ōes de Chri
et sacris con
ua Christus
aret. Quid
n alio quā m
nclusit (in
nnia sub pec
ne omnium
romissio ex
redentibus.
noster fuit
iustificare
gno Pascha
tabernacu
reliquis sa
Hæc ad do
Christum
pertinere,

pertinere, notius est, quæ ut hoc loco
pleribus indicari debeat. Hic ergo fi
nis est Exodi, ut Christus cognoscat:

Idem sentiendum est de **LEVITICO** libro, in quo cum describan
tur Leuitica sacrificia, Leuiticæ san
ctificationes & immunditiæ, & aliæ
id genus obseruationes, non est dubi
um, quin & is liber maxime de Chri
sto contionetur. Omnia enim Leuiti
ca sacrificia sunt contiones de Chri
sto, & quæ de sanctificatione ab im
mundicia traduntur, Christum ueræ
sanctificatorem adumbrant:

In **NUMERIS** extat illustre ua
ticinium Balaam de regno Christi:
Non solum autem hac in parte præ
dicatur de Christo, sed totus liber in
tuetur Christum & ad Christum pro
posito suo tendit. Numerantur Israe

A iij

Curia
V. Reg.

litæ ordinantur castra, recensent mansiones, quas ita vocant, Israelitarum, mittunt exploratores ad terram Chanaan, commemorantur uaria discrimina, quæ acciderunt Israelitis in deserto, & interponuntur quædam Levitica & politica. Hæc omnia, quia pertinent ad constitutionem Israeliticæ Reipub. in Christum respiciunt. Nam Israelitica Reipub. fuit in hunc usum instituta, ut promissiones & cõditiones de Christo in ea conseruarent.

DEUTERONOMIUM
manifeste continet promissionem de Propheta post Moſen uenturo, in cuius ore Deus se uerba sua positurum dicit, qui propheta non alius est, q̃ Christus. Etsi autẽ Moſes uidet̃ casu quodã in mentionẽ huius promissionis incidisse, tamẽ si probe obserues,

non

non est h
bri caput.
plicatur le
Paulus) e
nẽ omni c
ora exigi
ruptus ph
Propheta
qui fung
cio, sicut
autem qu
consoletu
que quo r
tur lex, e
Christum

Sunt,
torem lib
nobis, ut
chũ Moſi
in dicend

centenſent man
ſraelitarum,
terram Cha
uaria diſcri
aelitis in de
quædam Le
omnia, quia
em ſraeliti
n reſpitiunt.
fuit in hunc
ſiones & cõ
nſeruarent.
O M I V M
iſſionem de
nturo, in cu
a poſiturum
alius eſt, q̄
s uidet̄ caſu
promiſſio
e obſerues,
non

non eſt hoc *ὁδὸν παράγωγον*, ſed totius li
bri caput. Reperitur in eo libro, & ex
plicatur lex: finis autem legis (inquit
Paulus) eſt Chriſtus ad iuſtificatione
nē omni credēti. Maſora em̄ et graui
ora exigit lex, q̄ homo peccato cor
ruptus p̄ficere queat. Promittit̄ ergo
Propheta, uidelicet CHRISTVS
qui fungatur quidem doctoris offi
cio, ſicut & Moſes fungebatur: non
autem qui terreat & occidat, ſed qui
conſoletur & uiuificet auditores. Ita
que quo rectius & copioſius explica
tur lex, eo magis homines à lege ad
Chriſtum ablegantur.

Sunt, qui ſentiunt, Moſen eſſe au
torem libri IOB. Viſum eſt igitur
nobis, ut de hoc libro poſt Pentateu
chū Moſis dicamus. Maluimus enim
in dicenda ſententia de libris ſacræ

A v

Catech.
1. Res.

scripturæ, eum ordinem seruire, quo
initio conscripti uidentur, & quem
res gestæ indicant, quàm quem uul-
gatæ editiones sequuntur. Hic liber
tractat præcipue hanc quæstionem:
Num Deus affligat hominem iustū.
Ac nihil minus uidetur, quàm ut ali-
quid de Christo dicat: sed quemad-
modum lex ipsa, ita exemplum Iobis,
& status disputationis eius, in solum
Christum respiciunt. Iob enim, etsi
præfertur iusticia ipsius omnibus ho-
minibus in terra, tamen obiectus seu-
ro iudicio Dei, tantum abest, ut natu-
ra sua iustus inueniatur, ut etiam in
Deum ipsum cõtumeliosus sit, & bla-
spheus. Vnde ergo & ante conse-
cutus est iusticiam, & postea amissam
iterum recuperauit? Certe non aliunde
quàm ex eo semine, quod promissio-
sione

sione Dei
pentis, &
omnes gen-
ta, quæ lo-
lit. Holoca-
triarchas d-
uenturum
Deus afflig-
pendet. N-
stus est, ni-
stus iustifi-
dum Deus
sto filio su-
sticiam, a-
propter al-
his afflic-
am expiar-
stictiones
non prop-
tam sunt p-

uare, quo
& quem
quem uul/
Hic liber
estionem:
em iustū.
am ut ali/
quemad/
um lobis,
in solum
enim, et si
nibus ho
ectus seue
t, ut natu/
et etiam in
sit, & bla
te conse/
a amissam
on aliun/
d promiss
sione

sione Dei contriturum erat caput ser-
pentis, & in quo benedicendæ erant
omnes gentes. Hoc probant holocau-
sta, quæ lob pro filijs & amicis obtu-
lit. Holocausta enim fuerunt inter pa-
triarhas doctrina fidei in Christum
uenturum. Disputatio autem, num
Deus affligat iustum tota ex Christo
pendet. Nullus enim hominum ius-
tus est, nisi Christus, & quem Chris-
tus iustificauerit. Quare quemadmo-
dum Deus immisit afflictiones Chri-
sto filio suo, non propter ipsius iniu-
sticiam, a qua alienissimus erat, sed
propter aliam causam, uidelicet, ut
his afflictionibus alienam iniustici-
am expiaret: ita immittit aliquoties af-
flictiones credentibus in Christum,
non propter peccata ipsorum, quia
iam sunt propter Christum remissa,

Catech.
1. Res.
sed propter alias quasdam causas, ni-
mirum, ut uel fides eorum probetur,
uel ipsi in officio contineantur, uel,
exemplo sint, quanta seueritate Deus
puniturus sit impios, uel ut maiorem
mercedem in caelo consequantur. Vi-
des igitur etiam lobis libellum, cuius
Moses scriptor esse dicit, Christum
docere.

IOSVA, traiecit Iordanem, ex-
pugnat urbem Iericho, uincit reges
Chananaeos, accipit regna terre Cha-
naan, & distribuit ea in familias Israe-
lis. Hoc publicum est testimonium,
quod Deus seruauerit promissionem
suam, qua recepit se posteris patriar-
charum daturum terram Chanaan.
Sed quam ob causam promisit & de-
dit eis hanc terram? Num ut ociosi &
ignauis fruerebantur alienis urbibus &
agris,

agris, & ca-
tum & corp-
hil minus.
politica pr-
brahae pr-
CHRIS
propagare
donec uen-
lutem abs-
librum lo-
nas tantum
gis coelest-
de Christ-
In libro
tur progr-
ijs princip-
nati sunt
imperio,
tar, non
miracula

causas, ni
probetur,
ntur, uel,
ate Deus
maioem
ntur. Vi
um, cuius
Christum
anem, ex
ncit reges
erre Cha
ilias Israe
monium,
missionem
s patriar
Chanaan.
isit & de
ociosi &
ebibus &
agris,

agris, & caperent ex eis externam tati
tum & corporalem uoluptatem? Ni
hil minus, sed ut conseruarent in sua
politua predicationem de semine A
brahae promisso, qui est IESVS
CHRISTVS, seruator noster, &
propagarent eam ad posteros suos
donec ueniret ipse, & promissam sa
lutem absolueret. Quare cum legis
librum Iosuae, non existimes te terre
nas tantum uictorias, sed multo ma
gis coelestem institutionem cōtionis
de Christo legere.

In libro IVDICVM, describi
tur progressus Israelitice Reipub. sub
ijs principibus, qui post Iosua domi
nati sunt in Israel, autoritate magis, q̄
imperio, quos in principatum extule
rat, non humana electio, sed diuina
miracula. In qua descriptione, etsi nul

Catech
v. Reg

Ia fit manifesta mentio promissionis de Christo, tamē cum recitatur quā misericorditer & mirabiliter Israelitæ, internitionem potius, propter impietatem suam, quā salutem meriti, è manibus & tyrannide hostium suorum liberentur & seruentur, non obscure significat Spiritus, Deum conseruare Rempub. Israeliticam eadem causa, qua instituerat eam, uidelicet propter Christum filium suum, ut esset certa gens, in qua promissiones de iplo prædicarentur, donec hominem assumeret, & prædicaret ipse Euangelion suum.

Libellus R V T H, continet partem Genealogiæ Davidis, quæ ab Euangelista translata est in Genealogiam Christi, ut perspicue uideas etiam hunc libellum quamuis paruum, in Christi

Christum r
In libris
LIPOM
gnum in Iste
in Monarch
à familia Sa
ædificatur
nū. Regnum
quarū altera
tera regnum
siones & re
gni, usq; ad
Iriacam &
tot & tanta
tum cōtiner
ma, uidelicet
quæ ad Da
initio pro
hoc est, de C
miliam Ab

Christum respicere.

In libris REGVM & PARALIPOMENON, instituitur regnum in Israel. Aristocratia mutatur in Monarchiam. Regnum transfertur à familia Saulis, in familiã Davidis, ædificatur templum Hierosolymitanũ. Regnum diuidit̃ in duas partes, quarũ altera uocatur, regnum Iuda, altera regnum Israel: recensentur successiones & res gestę regum utriusq; regni, usq; ad deuastationes eorum, Assiriacam & Babylonicam. Sed in hac tot & tantarum rerum turba inuolutum cõtinetur, quod est caput & summa, uidelicet promissio de Christo, quæ ad Dauidem dicta est. Cum em̃ initio promissio de semine mulieris, hoc est, de Christo, translata sit ad familiam Abrahæ, circumscribitur pau

omissionis
tatur quàm
iter Israeli/
propter im/
tem meriti,
stium suo/
r, non ob/
Deum con/
am eadem
, uidelicet
um, ut es/
ssiones de
hominem
se Euange
tinet par/
quæ ab E/
genelagi/
leas etiam
uum, in
Chri

Catech.
Reg.

Io post familia Iudæ. In libris autem Regū circumscribitur ea promissio in familia Davidis, nec Christus deinceps in alia familia, q̄ Davidis queendus est. Suscitabo, inquit Dñs, semen tuū post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnū eius. Ipse edificabit domum nomini meo, et stabilitiam thronū regni eius usq̄ in sempiternum. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Hoc maximū hoc præstantissimum, hoc summum est, è quo instauratio regni in Israel, ædificatio templi Hierosolymitani, successio regum, uictorie regū, & reliqua oīa in imperio Israelitico pendēt. Hęc promissio fuit gnomon & canon oīm, que sequuntur prophetarum. Et hac promissione texuerunt prophete contiones suas, quas habuerunt opti-
mas

mas & præ
missione co
sticiam & sa
fide accep
sio merito
Regum &
medias, &

Porro in
missionem
dem dicta e
suis illustra
net David
ius carmini
palsio, mor
regnum &
brantur, ut
sim cantari
quin in un
hil fuerit p
enim non c

oris autem
promissio
Christus de
avidis que
it Dñs, se
edietur de
i eius. Ipse
meo, et sta
scq̄ in sem
patrem, &
c maximū
summum
in Israel,
lymitani,
gū, & reli
co pendēt,
& canon
etarum. Et
prophetæ
runt opti
mas

mas & præstantissimas. Ex hac pro
missione consecuti sunt perpetuam iu
sticiam & salutem, quotquot pñ eam
fide acceperunt. Quare hæc promissio
merito tenet in lectione librorum
Regum & Paralipomenon, primas,
medias, & postremas.

Porro inter Prophetas, qui pro
missionem de Christo, quæ ad Davi
dem dicta est, contrionibus & scriptis
suis illustrarunt, principem locum te
net David ipse, in Psalterio suo, cu
ius carminibus diuinitas, humanitas,
passio, mors, resurrectio, dominatio,
regnum & maiestas Christi, sic cele
brantur, ut cum publica carmina pas
sim cantari soleāt, fieri non potuerit,
quin in uniuerso Israelitico orbe ni
hil fuerit peruulgatius Christo. Ecce
enim non omnes Psalmi eodem argu

B

Catechismus
V. 1. 158

mento cōstant, nec omnes expresse de
Christo canūt, precipuū tñ & eximiū,
in toto Psalmodum libro est CHRIS-
TUS DOMINVS noster.

Salomoni tres libelli adscribuntur:
PROVERBIA, ECCLESIA-
STES, & CANTICVM
Canticorū. In Prouerbijs primum ex-
tat clarissima cōtio, nomine sapientię,
de uerbo Dei aeterno, quo omnia con-
dita sunt, & gubernantur, quod est
IESVS CHRISTVS, Domi-
nus & seruator noster, Deinde hic li-
ber continet egregias *γνώσεις* quibus
docet partim timorē Dei & fidem in
Deum, partim honestos mores in hu-
mana uita. At quam habebis fidem
Deo: & quos honestos mores, Deo
acceptos, sectaberis absq; Christo.

ECCLESIASTES quærit in
quor

quouis uis
stituto fir-
tem, sed ne
que hac ta-
ciet, homi-
Deum tim-
uare, ut qu-
rit, homo
ster. Sed
quomodo
quomodo
ut ueram,
citatem cor-
Quare nil
amandauer-
stem fructu-
CAN-
carmen est
tur gratiæ
liticam Pol-

expresse de
& eximiū,
est CHRIS
noster.
describuntur
ECCLESIA
CANTICVM
primum ex
e sapientie,
omnia con
, quod est
, Domi
nde hic li
as quibus
fidem in
ores in hu
bis fidem
ores, Deo
Christo.
quærit in
quor

quouis iustæ genere & hominum in
stituto firmam in hoc seculo foelicitatē,
sed non inuenit nisi uanitatē. Itaque
huc tandem peruenit, ut pronun
ciet, homini nihil melius esse, quam
Deum timere, & mandata eius obser
uare, ut quicquid in hoc seculo accide
rit, homo tamen in iudicio Dei con
ster. Sed quomodo Deum timebis,
quomodo mandata eius obseruabis,
quomodo in iudicio Dei constabis,
ut ueram, firmam & perpetuam foeli
citatem consequaris, absq; Christo?
Quare nisi te hic libellus ad Christū
amandauerit, non uideo, quem coele
stem fructum ex eo capere queas.

CANTICVM Canticorum,
carmen est eucharisticum, quo agun
tur gratiæ Deo, quod ornauerit liræ
liticam Politicæ maximis beneficijs,

B ij

Catech.
Reg.
Regno & sacerdotio, hoc est, optimis legibus, quibus externa Respub. administratur, & diuinissimis sacris, quibus uerbum Dei, ac præcipue promissiones de Christo, annuntiantur, ut homines sciant, unde debeant petere ueram iusticiam & salutem. Quibus beneficijs nihil potest homini, nec maius nec præstantius contingere. Sed quid putasne Spiritum sanctum in encomio corporalis & caduci regni Israelis obliuisci spiritualis & perpetui regni Christi? Magna quidem ornamentum habuit externum regnum Israelis, sed multo maiora habet regnum Christi, quod in fine huius carminis munitur muro & propugnaculis, ornatur tabulis cedrinis, & donatur ei pax & tranquillitas. Hoc est ministerium Euangelij in totum orbem

orbem uulgum
Spiritus sanctus
propter Christum
bello quam
de Christo

Sed summas
tas, quorum
uersat, ut per
quæ ad Dauidem
explicent, ad
em uaticina
co, alij de e
de rebus: so
scopus est,
rum intentio
dum est, qu
simis uerbis
tē uel de im
turo interio
nantur, faci

c est, opti
na Respub.
imis sacris,
ecipue pro
untiantur,
ebeat pete
em. Qui
t homini,
s continge
ritum san
is & cadu
iritualis &
agna qui
ternum re
maiora ha
in fine hu
& propu
cedrinis, &
itas. Hoc
in totum
orbem

orbem uulgati, & uarietas donorum,
Spiritus sancti, ac perpetua foelicitas
propter Christum. Vide, in paruo li
bello quàm præclara sunt præconia
de Christo & regno eius?

Sed sume mihi in manus Prophe
tas, quorum maxima oim cura in hoc
uersat, ut promissionem de Christo,
quæ ad Dauidem dicta est, doceant,
explicent, amplificent & urgeant. Etsi
em uaticinant, alij de exilio Assyria
co, alij de exilio Babylonico, & alij
de rebus: solus tamē CHRISTVS
scopus est, ad quem oēs contiones eo
rum intentæ sunt. Non enim sentien
dum est, quod cum aliquoties paucis
simis uerbis de Christo, pluribus au
tē uel de impietate populi, uel de uen
turo interitu regni Israelitici contio
nantur, faciant mentionē Christi tan

B ij

Catech.
V. Reg.

tum per occasione, & quasi *ἐν τῶν ὁδῶν*
sed siue arguunt impietatem populi,
ad cognoscendum Christum hortan-
tur, ut populus ab impietate resipis-
cat, et querat in Christo remissionem
impietatis & iusticiam: siue uaticinan-
tur de uentura Israelitici regni uastita-
te, consolantur pios predicatione Chri-
sti & regni eius, quod perpetuo per-
manens nunquam interibit.

Porro inter Prophetas, quorum
scripta post Dauidem extant, ESAI-
AS iure & merito regnat. Primum
enim coniunctus est Christo, non tan-
tum fide, sed etiam propinquitate san-
guinis. Vocat enim CHRISTVM
patruelem suum. Putant autem Amos
patrem Esaiæ fuisse, fratrem regis A-
mazia, e cuius linea Christus natus
est. Deinde Esaias scripsit de Chri-
sto, &

sto, & reg
contiones
tiam clario
Euangelist
lista quam
Hunc igitur
ille se prof
placebit.

Paulo ar
pheta ION
ultimo libr
quarto scrip
non solum l
niuem, sign
uangelij Ch
etiã q̄ fuit t
ctibus in ue
tem & resur
ex contione
ut pluribus

si εν παροδία
em populi,
um hortan-
ate relipis/
missionem
e uaricinan
gni uastita-
ariōe Chri
peuo per

, quorum
e, ESAI,
Primum
o, non tan
uitate san
STVM
em Amos
n regis A
tus natus
de Chri
sto, &

sto, & regno eius, non solum plures
contiones quàm aliij Prophetae, sed e-
tiam clariore ferè & illustriore, q̄
Euangelistae, ideoque magis Euange-
lista quàm Propheta dicendus esset.
Hunc igitur legamus, hūc ediscamus.
Ille se profecisse sciat, cui Esaias ualde
placebit.

Paulo ante Esaię tempus, fuit Pro-
pheta IONAS, quemadmodum in
ultimo libro Regum, capite decimo
quarto scriptum est. In quo Propheta,
non solum hoc quod missus est ad Ni-
niuem, significauit diuulgationem Eu-
angelij Christi inter gentes, uerum
etiā q̄ fuit tribus diebus & tribus no-
ctibus in uentre Ceti, adūbrauit mor-
tem & resurrectionem Christi: id q̄d
ex contione Christi notius est, quàm
ut pluribus hic cōmemorari debeat.

B iij

Non longe post Ionam uidetur fuisse Propheta N A H V M, qui consolatur afflictos Israelitas duobus argumentis: altero quod Deus deiecturus sit potentiam Assyriorum, qui erant hostes Israelis: altero quod Deus daturus sit regno Iuda prædicatores pacis (sicut & Esaias contionatus est) & restiturus dies festos. Quod non tam respicit ad tempus Ezechie, quam ad tempus Christi & Apostolorum eius, quo uera pax & læticia annunciata est per Euangelion toti orbi terrarum.

Esaiæ autem *σύγχοροι* fuerunt Oseas, Amos, & Micheas, quorum unum hoc propositum fuisse, ut docerent Christum & regnum eius, libelli eorum perspicue testantur.

O S E A S initio concionum suarum

rum respicit
Deo nostro
misericordiam
conciliat
autem misericordiam
te intericidium
o mors, erant
cum de Christo
genda sine
Christi pax
in Osea te

AMOS
suam in
sti, ut clarum
totus est
tamen hoc
gnoscat
Quid
Dignissime
mus. No

rum respondet Israelitas Domino
Deo nostro in iusticia & iudicio, in
misericordia & miserationibus, ac re-
conciliat eos Dauidi regi suo. In fine
autem minatur morti magna seuerita-
te interitum. Ero, inquit, mors tua
o mors, ero morsus tuæ inferne. Hæc
cum de Christo & regno eius intelli-
genda sint, manifestum est spiritum
Christi primas & nouissimas partes
in Osea tenere.

AMOS concludit Prophetiam
suam insigni uaticinio de regno Chri-
sti, ut clare appareat, qd eili alioqui
totus est seuerissimus reprehensor,
tamen hoc unum agat, ut Christus cor-
gnoscat.

Quid uero dicā de MICHEA:
Dignissimus est, cui omnes assurgamus.
Non solum em̄ promittit Chri-

B v

Citeo
Re
stum uenturum, nec exponit tantū be-
neficia regni eius, sed etiā indicat no-
bis locum natiuitatis eius, Tu Bethle-
em, inquit, Ephrata, paruula es in
millenarijs, seu præfecturis Iuda: Ex-
te mihi egredietur, qui sit Domina-
tor in Israel, & egressus eius ab initio,
à diebus æternitatis.

Iisdem temporibus putant etiā I O-
ELEM fuisse, quem de regno Chri-
sti uaticinantē Apostolus Petrus tan-
ti fecit, ut ex eo primam suam contio-
nem in die Pentecostes texuerit.

Post hos Prophetas sequuntur A-
BACVC, SOPHONIAS,
ABDIAS, IEREMIAS, & E-
zechiel. Ac inter hos Abdias inuehi-
tur aduersus Edomitas, quibus affli-
ctio Israelitarum magnæ erat uolupra-
ti. Alij autem uaticinantur de Babylo-
nica

nica uastri-
quid? Nu-
in hoc tan-
omnium,
& minan-
statiões, u-
& Christu-
autem pio-
spem suan-
turo ponan-
phetarū, s-
sto, quæ l-

Ad D-
magis mi-
eris. Is eni-
tus fuit, u-
rum regni-
tuo consti-
struat, uer-
madas an-

tantū be
ndicat no
u Bethle
uula es in
luda: Ex
Domina
ab initio,
et etiā IO
gno Chri
strus tan
n contio
erit.
antur A
NIAS,
S, & E
s inuehi
us affli
uolupta
Babylo
nica

nica uastitate urbis Hierusalem. Sed
quid? Num hoc tantū uolebāt? Num
in hoc tantum intuebantur? Minime
omnium, sed reprehendunt impios,
& minantur eis captiuitates & deua
statiōes, ut territi supplicijs relispicāt,
& Christum agnoscant. Consolantur
autem pios, ut in tot aduersis omnem
spem suam in Christo certissime uen
turo ponant. Nam singuli horū Pro
phetarū, sua habent uaticinia de Chr
sto, quæ longum esset hic recensere.

Ad DANIELEM uenio, quē
magis miraculum quā Prophetam dix
eris. Is enim tam insigni spiritu prædi
tus fuit, ut non solum uiderit uentu
rum regnum Christi, quod & perpe
tuo constet, & omnia alia regna de
struat, uerum etiam numerauit hebdo
madas annorū, quibus Christus uen

Catech
Reg

turus erat. Et quemadmodum ante
Michæas indicauit locum natiuitatis
Christi, ita Daniel indicat tempus e-
ius, quod ut maxima fuit consolatio
piorum, qui fuerunt tunc oppressi ua-
rijs calamitatibus, ita nobis certissi-
mum est testimonium, quod in quem
credimus, IESVM filium Mariæ,
is uerus sit CHRISTVS seruator
noster.

ESDRAS & NEHEMIAS
reducunt populum è Babylonica cap-
tiuitate, ac instaurant ciuitatem Hieru-
salem & templum, politica uidelicet
& ecclesiastica, quibus adiutores &
hortatores sunt Prophete **AGGÆ-
VS & ZACHARIAS.** Hæc aut
beneficia contigerunt Iudæis diuina
clementia, non ad eum finem, ut Iudæi
externa tranquillitate fruerentur, sed
ut appro

ut approp
Bethlehen
saceretur,
ficata esse
gelion su
Euangelio
retur, iux
& aliorum
instaurati
haud obse
charias, q
breui fore
ducit Cho
pullo asin
argenteis
git eum, l
rem & de
Quæ
tur, conti
ca, post r

dum ante
natiuitatis
tempus e
consolatio
oppressi ua
s certissi
d in quem
Mariæ,
Seruator

EMIAS
onica cap
em Hieru
uidelicet
utores &
GGÆ
S. Hęc aut
is diuina
n, ut Iudei
ntur, sed
ut appro

ut appropinquante aduentu Christi,
Bethlehem staret, in qua Christus na
sceretur, & Zion ac Hierusalem ædi
ficata essent, in quibus Christus Euan
gelion suum prædicaret, & e quibus
Euangelion in totum orbem diuulga
retur, iuxta uaticinia Esaiaë, Micheaë,
& aliorum Prophetarum. Nam quod
instauratione Iudaicę politię eõ tendat,
haud obscure testant Aggæus & Za
charias, quorum ille manifeste dicit,
breui fore, ut ueniat Christus: hic ad
ducit Christum insidentem in asina et
pullo asinæ, ac uendit ipsum triginta
argenteis, præterea percutit ac confi
git eum, sed mox extollit eum in uicto
rem & dominatorem oim gentium.

Quæ in Historia ESTER scribun
tur, contigerunt in Monarchia Persi
ca, post reditum Iudæorum e Babylo

Catech.
1. Reg.

ne, sed ante completam instaurationē
tēpli. Hic libellus, etsi nihil de Chri-
sto uerbis loquitur, finis tamen eius
historiæ in Christum respicit. Deus
enim admirabiliter propulsauit peri-
culum, quod in omnes Iudæos, qui re-
liqui adhuc erant in Persia, intende-
batur, ut hoc exemplo consolaretur e-
os, qui domum redierunt, & excitaret
eos, quo fidenter et alacriter pergerēt
in restauranda ea politia, in qua Chri-
stus predicaturus esset Euangelion, &
inchoaturus regnum suum,

MALACHIAS recensetur ul-
timus inter prophetas, qui non solum
ducit Dominatorē Christum ad tem-
plum suum, sed præmittit etiam An-
gelum, qui est Iohannes Baptista, &
diuulgat Euangelion eius inter om-
nes gentes, Magnum, inquit, no-
men

men meū
baoth. Q
STVS e
cura, cogita
ut Petrus ai
muele ac d
sunt, annun

Que cur
stamenti ha
singulis N
cere? Hi et
aperte & ue
promissa &
IESVM I
familia Ab
ita tam per
cāt, ut qui i
nihil uidea
hunc unum
scripturæ fi

men meū in gentibus, dicit Dñs Zebaoth. Quid plura? Solus CHRIVS TVS est omnium Prophetarum cura, cogitatio, propositū & finis. Et, ut Petrus ait, omnes Prophetæ à Samuele ac deinceps, quotquot locuti sunt, annuciāuerunt dies Christi.

Quæ cum ita se in libris Veteris testamenti habeāt, quid attinet nunc de singulis Noui Testamenti libris dicere? Hi enim omnes quæadmodum aperte & uere, ea quæ ante de Christo promissa & præmonstrata fuerunt, in IESVM filium Mariæ, natum de familia Abraham & Davidis, referunt, ita tam perspicue de Christo prædicāt, ut qui in eis non uideat Christū, nihil uideat. Quare manifestum est, hunc unum & solum esse totius sacre scripturæ finem, ut doceat & illustret

taurationē
de Chri
amen eius
cit. Deus
lauit peri
eos, qui re
, intende
olaretur e
& excitaret
r pergerēt
qua Chri
gelion, &
enfetur ul
non solum
m ad tem
eriam An
prista, &
inter om
iens, no
men

Catech.
Kap. 10.
Christum, ac proponat eum nobis fi-
de accipiendum.

Amabo autem te, quid est Chri-
stus, & quem nobis fructum affert?
Malo hoc Pauli quam meis uerbis di-
cere: Christus, inquit, factus est no-
bis à Deo sapientia, iusticia, sanctifis-
catio & redemptio. Si enim uere de
Christo existimare uoluerimus, ne-
quaquam putandum est, Christum es-
se aut terrestrè Monarcham, qualem
Iudæi Messiam suum somniant, aut
nouæ legislatorem, qualem non tam
Mahumetes, quam turba Monacho-
rum & hypocritarum finxerunt. Non
dubium quidem est, quin Christus
legem pharisaicis delirationibus ob-
scuratam, perspicue interpretatus sit,
sed ea lex ante erat lata, & à Mose quo
que ipso ac Prophetis exposita. Alij
sentiunt

sentiunt
et iudicē
Ac Chri-
uiuorum
car autem
saicam ue-
Euangeli-
rit Euang-
non cred-
de officio
sentiunt.
ecelo mi-
uerbis ex-
ta cōferre
STVM
conciona-
eum uent-
Dei trans-
aliquid c-
exponūt,

nobis fit
est Chri-
m affert
uerbis di
us est no
sanctifis
n uere de
mus, ne
ristum el
, qualem
niant, aut
n non tam
Monacho
unt. Non
Christus
nibus ob
etatus sit,
Mose quo
ita. Alij
sentiunt

sentiunt Christum esse spectatorem
et iudicem humanorum meritorum.
Ac Christus uere quidem est iudex
uiuorum & mortuorum: non iudic-
car autem secundum legem uel Mo-
saicam uel Romanam, sed secundum
Euangelion suum, ut qui credide-
rit Euangelio, seruetur, qui autem
non crediderit condemnetur. Alij
de officio Christi multo abiectius
sentiunt. Putant enim Christum de
caelo missum, ut quod lex pluribus
uerbis explicat Christus, in paucio-
ra conferret. Hi non habent CHRIS-
TUM sublimiorem, quam breuem
concionatorem. Sunt qui docent,
eum uenisse, ut religionem sancti
Dei transferret ad gentes: qui etsi
aliquid dicunt, non tamen diserte
exponunt, quid sit CHRISTVS,

C

potuit humano generi magis salu-
tare contingere.

Cum igitur uniuersa, tam ueteri
quæ noui testamenti scriptura sit cer-
tissime ueritatis, & precipue doce-
at, explicet, illustret IESVM
CHRISTVM filium Dei, qui
solus est iusticia, uita & felicitas
nostra, agite dum, expurgamur,
cōsolamur utilitati nostrę, incūba-
mus toto pectore in hanc scripturā.

Hic portus, hoc perfugium no-
strum sit, ut quam nulla humana,
nec potentia, nec sapientia, nec in-
dustria, nec iusticia dare potest sa-
lutē, in IESV CHRISTO sit.

Hic portus, hoc perfugium no-
strum sit, ut quam nulla humana,
nec potentia, nec sapientia, nec in-
dustria, nec iusticia dare potest sa-
lutē, in IESV CHRISTO sit.

docet per fidem reporte-
mus, Amen.

SVMMA

S
TOTIV
pturæ, l
ris

cob Hebra
um, eumc
num: qui p
uerbo suo
in eis sunt
dunt, sine
iustum &
peretur in

S V M M A
T O T I V S S A C R Æ S C R I
pturæ, librorum uidelicet Vete-
ris & Noui Testa-
menti.

Docent nos libri ueteris **DEVS**
Testamenti, Deum il-
lum, quem coluerunt
Abraham, Isaac, & Ia-
cob Hebræi, solum uerum esse De-
um, eumq; omnipotentē & æter-
num: qui propter bonitatem suam,
uerbo suo coelum & terram, & que
in eis sunt, creauit: à quo oia proce-
dunt, sine quo nihil quicquam est:
iustum & misericors: quiq; oia os-
peretur in omnibus secundum uo-

C iij

magis salu

am ueteri

ura sic cer

pue doce

ESVM

Dei, qui

fcelicitas

giscamur,

e, incubat

scripurā.

gium no

humana,

a, nec in

potest sa

TO sic

iptura

rie

S V M M A

S V M M A

S V M M A

S V M M A

S V M M A

S V M M A

S V M M A

S V M M A

S V M M A

S V M M A

S V M M A

S V M M A

Catech.
V. K.

Iustatam suam: cui non liceat dice-
re, quare sic uel sic faciat.

*Creati: Ion
nibus.*

Adhæc, ipsum hunc Deum cre-
asse Adam primum hominem ad
imaginem & similitudinem suam,
dominumq; eum constituisse om-
nium creatorum in terra. Qui qui-
dem Adam, inuidia & fraude Dia-

Peccatum.

boli, creatoris sui præcepto non o-
bediens suo peccato, peccatum in-
mundum inuexit tale, tantumq; ut
nos secundum carnē ab ipso pgeni-
ti, natura filij iræ simus, & ob id
morti, damnationi, iugo & tyranni-
di diaboli obnoxij reddamur.

*Promissus
Christus.*

Porro autē promissum fuisse à
Deo patre semē illud bñdictum IESU
SVM CHRISTVM filiū su-
um saluatōrē nostrū, ipsi Adæ, A-
brahæ, Isaac, Iacob, Dauidi et reli-
quis

quis pat-
rannide
uia fid
iplicq;
derent,
& per i
hæc pro
in libri
Inter
bat pro
ea est h
atq; ad
ipsi uel
quibus
legem
tam fui
eā agn
ni mali
CHR
peccati

liceat dice
ar.

Deum cre
ominem ad
inem suam,
tituisse om
a. Qui qui
fraude Dia
epto non o
peccatum in
antumq; ut
ipso pgeni
us, & ob id
go & tyran
ddamur.
um fuisse à
ndictum I
M filiū su
si Adē, A
uidi et reli
quis

quis patribus, qui à peccatis & ty
rannide diaboli liberaret eos, qui
uiua fide huic pmissioni crederēt,
ipsiq; IESV CHRISTO fi
derent, liberationem hanc ab ipso
& per ipsum sperantes. Est autem
hæc promissio sæpissime repetita
in libris ueteris testamenti.

Interea aut dū à patribus expecta
bañ promissa salus & liberatio, qd
ea est hominū natura, tam superba
atq; adeo corrupta, ut non libenter
ipsi uelint se agnoscere peccatores,
quibus promisso salutari sit opus,
legem scriptā in tabulis lapideis da
tam fuisse à Deo per Mosen, ut per
eā agnito peccato, & cordis huma
ni malicia ardentius sitirent hoies
CHRISTI aduentū, qui ipsos à
peccatis redimeret, qd sacrificia &

*Lex sine Deo
catalogus.*

C iij

Catech.
1. 1. 1.

hostia non præstabant, erant enim
umbre & figure veræ oblationis
CHRISTI, qua peccata omnia
obliteranda erant & abolenda.

*Christus de-
us saluator
verus.*

Novi autem testamēti libris do-
cemur, CHRISTVM illū pro-
missum (qui est super omnia Deus
benedictus in secula) & in libris
ueteris testamenti adumbratū sacri-
ficiis ac figuratum, missum tandem
à patre fuisse eo tempore, quod ap-
ud se constituerat, eo inquam tem-
pore quo abundabat omnis iniqui-
tas. Missum autē et incarnatum, non
ex bonis cuiuscūq; operibus (nam
omnes erant peccatores) sed ut ue-
rax, abundātes gratie sue diuitias,
quas promiserat, exhiberet, & se-
cundū misericordiam suam saluos
nos faceret.

la

In nouo
sime ostendit
STVS
di hostia u
patre conc
nostra) lau
stris in san
seruitute L
uiebamus)
remur per
efficeremu

Vt autē
imum De
noscamus,
suum sanct
num est fi
STVM
sancto qu
re possum
le MESS

In nouo igitur testamēto planif- ^{agnus.}
sime ostendit, q̄ IESVS ^{Hostia.}CHRISTVS
S T V S uerus agnus, & uera mun-
di hostia uenit, ut nobis pacem cū
patre conciliaret (ipse enim est pax
nostra) lauando nos à peccatis nos-
tris in sanguine suo: & liberaret à
seruitute Diaboli (cui peccādo ser-
uiebamus) in filiosq̄ Dei adop-
temur per ipsum, coheredesq̄ eius
efficeremur.

Vt autem singulare hoc & max ^{Spiritus}
imum Dei beneficium erga nos ag ^{sanctus.}
noscamus, dat nobis Deus spiritū
suum sanctum, cuius fructus & do-
num est fides in Deum & CHRI-
S T V M eius. Nam sine spiritu
sancto quo signamur, neq̄ crede-
re possumus Deum patrem misis-
se MESSIAM, neq̄ IESVM

C ▼

Catech
V. Re

Charitas.

*Iustificatio
& sanctifi-
catis.*

esse CHRISTVM: nullus em̄
(ingt Paulus) dicere potest, DO-
MINVS IESVS, nisi in spiri-
tu sancto. Idem spiritus testatur spi-
ritui nostro, quod sumus filij Dei,
& diffundit in viscera nostra eam
charitatem, quam describit Paulus
Corinthijs. Præterea spem, quæ est
certa uitæ æternæ expectatio, cu-
ius idem ipse arrabo est & pignus,
nobis impartitur & alia spiritualia
dona, de quibus Paulus ad Galat-
tas. Per hanc itaque in CHRIS-
TVM fiduciam & fidem, quæ
per charitatē operat̄, & se charita-
tis opibus exerit, ad ea hoīem mo-
uēs, iustificamur & sanctificamur:
id est, Deus & Pater Dñi nostri IESVS
Christi (qui et pater noster ef-
fectus est per ipsum fratrem nos-
strū)

strū) m
bet, sua
ad gehe
Ven
ipse ut
purifica
ius ope
carnis s
seruiam
te omni
bona op
ut amb
damus
quæ qu
habet,
S I V
in nobi
Ad
alacri a
a: Est e

... nullus em
... potest, DO
... nisi in spiri
... testatur spi
... us filij Dei,
... nostra eam
... tribit Paulus
... oem, que est
... ectatio, cu
... & pignus,
... a spiritualia
... us ad Gala
... in CHR
... fidem, que
... se charita
... noiem mo
... stificamur:
... ni nostri IB
... er noster ef
... atrem no
... stru)

stru) nos pro iustis & sanctis ha
bet, sua gratia, non impuans nobis
ad gehennam delicta nostra.

Venit deniq; CHRISTVS *Bona opera*
ipse ut nos per ipsum sanctificati et
purificati a peccatis, uoluntatem ei
ius operibus bonis sectantes, quæ
carnis sunt, abnegemus, ac libere
seruiamus ei in iusticia & sanctita
te omnibus diebus nostris, & ut p
bona opera (quæ preparauit Deus
ut ambularemus in illis) nos osten
damus ad hanc gratiam uocatos:
quæ quidem bona opera, qui non
habet, testatur se fidem in CHRI
STVM non habere, qualem ille
in nobis requirit.

Ad eum oportet nos accedere, & *Christus
magister.*
alacri animo ipsum sequi, ut nos doce
at: Est enim Magister noster, mitis et

Catech.
V. Res.

*Pontifex.
Mediator.
Aduocatus.*

humilis corde. Exemplar nostrū
a quo discere oportet normam re-
cte uiuendi. Noster præterea Epi-
scopus & summus Pontifex, unus
mediator Dei & hominum, qui
nunc ad dextram Dei patris sedet,
nobis aduocatus factus, orans, in-
terpellansq; pro nobis: qui procul
dubio impetrabit, quod uel ab ip-
so, uel ipsius nomine à Patre petie-
rimus: si modo petentes, ita illum
facturum esse crediderimus: sic e-
nim promissit. Ne igit; dibitemus,
si quādo peccauerimus, cum poeni-
tētia (ad quā nos initio statim suæ
predicatiōis inuitat & incitat) cūq;
fiducia accedere ad thronū gratiæ
eius: credentes q; misericordiā cō-
sequuturi sumus, nā ideo uenit ut
pētōres sua gratia saluos faceret.

Hic

Hic nō
IESVS,
ritu oris su-
in maiesta-
redditurus
ris prout g-
lum: dictu-
erunt, qui
na expecta-
cti patris n-
bis regnū
lis autem c-
à me male-
qui paratu-
eius. Tunc
num Deo
Hæc ut
per spiritu-
sunt nobis
scamus in

lar nostrū
ormam re
ereca Epi
fex, unus
um, qui
ris sedet,
orans, in
qui procul
uel ab ip
tre petie
ita illum
nus: sic e
bitemus,
um poeni
tatim suæ
itat) cūq
nū gratiæ
ordiā cō
uenit ut
faceret.

Hic

Hic nimirū est CHRISTVS ^{Iudicium}
IESVS, qui post interfectum spi
ritu oris sui hoīem peccati, sedebit
in maiestate sua oēs iudicaturus, &
redditurus unicui propria corpo
ris prout gessit, siue bonū siue ma
lum: dicitur usq; est ihs qui à dextris
erunt, qui in hoc mundo futura bo
na expectauerint: Venite benedi
cti patris mei, possidete paratū uo
bis regnū à constitutione mundi, ^{Vita eterna}
lis autem qui à sinistris: Discedite
à me maledicti in ignem æternum, ^{Ignis æternus}
qui paratus est diabolo & angelis
eius. Tunc uero finis erit, cum reg
num Deo & patri tradiderit, ^{num.}

Hæc ut cognoscamus, bonitate
per spiritum eius sanctum tradita
sunt nobis sacra Byblia: ut cogno
scamus inquam & credamus unum

Catech.
V. Res.

solum esse Deum verum, & quem
misit IESVM CHRISTVM
utq; credentes, uitam habeamus in
nomine eius.

Præter hoc fundamentum ne
mo aliud potest ponere. Oportet
Paulus eum anathema esse, qui aliam
fidem & salutem annunciauerit,
quam per IESVM CHRISTVM:
etiam si fuerit angelus
de cælo. Quoniam ex ipso & per
ipsum & in ipso sunt omnia;
cui cum Patre & Spiritu sancto
honor & gloria, in
secula seculorum,
Amen.

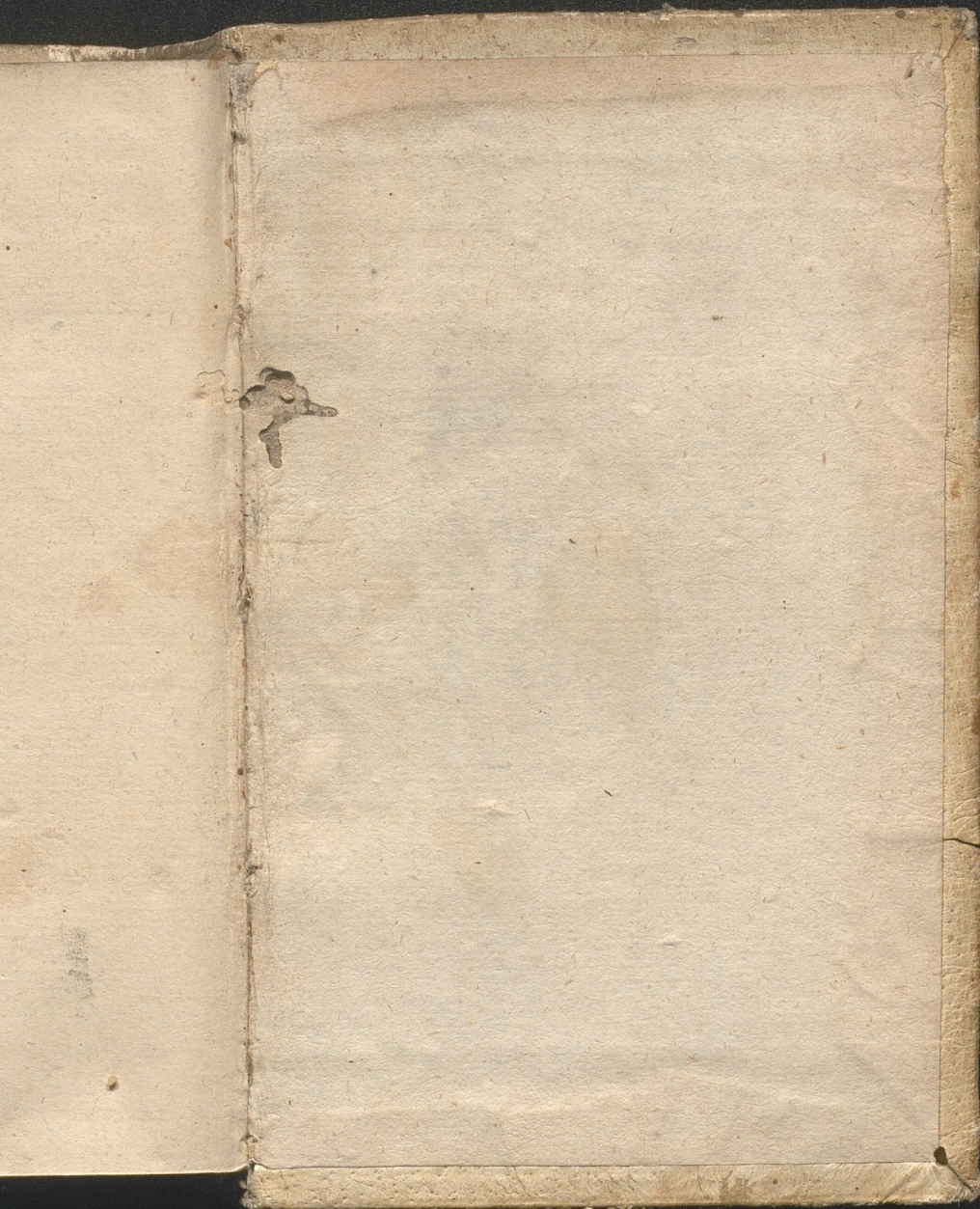
FINIS.

n, & quem
RISTVM
abeamus in

entium ne
e. Opratq
ffe, qui ali
nnunciaue
M CHRI
rit angelos
ipso & per
t omnia;
riu san
a, in
m,

Catech.
v. Re.

Catechis
Vv: Regij

6.

